הואיל והוכפלו בו הצרות. כיוס שבעה עשר בתמוז נמי אירע דמשה דכתיב כדתנן בפרק בתרא דתענית (דף כו.) אבל מורכן בית המקדש תקיפא טובא ועוד לא דמי לט' באב דלריה אחת הוכפלה בו: **זה תשעה** בתמוז שבו הוכבקעה העיר. [6] היינו בראשונה אבל בשניה הוכבקעה בי"ז ומשום הכי עבדינן בי"ז תענית והך בריתא מתניתן בירושלמי וגרסי' בה י"ז בתמוז ואע"ג דכתיב בקרא בתשעה לחדש קלקול חשבונות היו שם ופליג אש"ס דידן ורולה לומר דמתוך טרלתם טעו בחשבונם ולא רלה הפסוק לשנות מכמו שהיו סבוריס: **זה תשעה באב שבו נשרף.** בפרק בתרא דתענית (דף כט.) רמי קרא אהדדי דכתוב מלכים כתיב ונשרף בשבעה וכספר ירמיה כתיב בעשור לחדש וישרוף וגו' ומשני דנו' לחדש נכנסו אויבים להיכל ואכלו ושתו בו [שביעי] שמיני ותשיעי עד שפנה היום לעתותי ערב הליתו בו האש ונשרף עד שקיעת החמה בעשור:

וירד רבי אליעזר ורחץ. ממתני' דעל כסליו מפני חנוכה לא הוה ליה לאקשויי דלעולם לא תשיב יו"ט ואפילו הכי מדליקין נרות זכר לנס: ותיפוק

דאמר רב חנא בר ביזנא אמר ר"ש חסידא מאי דכתיב [1]כה אמר ה' צבאות צום הרביעי וצום החמישי וצום השביעי וצום העשירי יהיה לבית יהודה לששון ולשמחה [6]קרי להו צום וקרי להו ששון ושמחה [8]בזמן שיש שלום יהיו לששון ולשמחה אין שלום צום אמר [3]רב פפא הכי קאמר בזמן שיש שלום יהיו לששון ולשמחה יש גזרת המלכות[2] צום אין גזרת המלכות ואין שלום רצו מתענין רצו אין מתענין אי הכי ט"ב נמי אמר רב פפא שאני ט' באב הואיל והוכפלו בו צרות דאמר מר [7][2]בט' באב חרב הבית בראשונה ובשניה ונלכדה ביתר ונחרשה העיר תניא [9]אמר ר"ש ארבעה דברים היה ר"ע דורש [9]ואני אין דורש כמותו [3]צום הרביעי זה ט' בתמוז שבו הובקעה העיר שנאמר [10](ברביעי) בתשעה לחדש ויחזק הרעב בעיר ולא היה לחם לעם הארץ ותבקע העיר ואמאי קרי ליה רביעי רביעי לחדשים צום החמישי זה תשעה באב שבו נשרף בית אלהינו ואמאי קרי ליה חמישי חמישי לחדשים צום השביעי זה ג' בתשרי שבו נהרג גדליה בן אחיקם ומי הרגו ישמעאל בן נתניה הרגו ללמדך ששקולה מיתתן של צדיקים כשריפת בית אלהינו ואמאי קרי ליה שביעי שביעי לחדשים צום העשירי זה עשרה בטבת שבו סמך מלך בבל על ירושלים שנאמר [3]ויהי דבר ה' אלי בשנה התשיעית בחדש העשירי בעשור לחדש לאמר בן אדם כתב לך את שם היום את עצם היום הזה סמך מלך בבל אל ירושלם ואמאי קרי ליה עשירי עשירי לחדשים והלא היה ראוי זה לכתוב ראשון ולמה נכתב כאן כדי להסדיר חדשים כתיקנן ואני איני אומר כן אלא צום העשירי זה חמשה בטבת שבו באת שמועה לגולה שהוכתה העיר שנאמר [4]ויהי בשתי עשרה שנה בעשירי בחמשה לחדש לגלותנו בא אלי הפליט מירושלם לאמר הוכתה העיר ועשו יום שמועה כיום שריפה ונראין דברי מדבריו שאני אומר על ראשון ראשון ועל אחרון אחרון והוא אומר על ראשון אחרון ועל אחרון ראשון [7]אלא שהוא מונה לסדר חדשים ואני מונה לסדר פורעניות איתמר [6]רב ורבי חנינא אמרי בטלה מגילת תענית רבי יוחנן וריב"ל אמרי לא בטלה מגילת תענית רב ורבי חנינא אמרי בטלה מגילת תענית הכי קאמר בזמן שיש שלום יהיו לששון ולשמחה אין שלום צום והנך נמי כי הני רבי יוחנן ורבי יהושע בן לוי אמרי לא בטלה מגילת תענית הני הוא דתלינהו רחמנא בבנין בחמ"ק אבל הנך כדקיימי קיימי מתיב רב כהנא מעשה וגזרו תענית בחנוכה בלוד וירד ר"א ורחץ ורבי יהושע וסיפר ואמרו להם צאו והתענו על מה שהתעניתם א"ר יוסף שאני חנוכה דאיכא מצוה א"ל אביי ותיבטיל איהי ותיבטל מצותה אלא אמר רב יוסף שאני חנוכה דמיפרסם ניסא מותיב רב אחא בר הונא בתלתא בתשרי בטילת אדכרתא מן שטרייא שגזרה מלכות יון גזרה[6] שלא להזכיר שם שמים על פיהם וכשגברה מלכות חשמונאי ונצחום התקינו שיהו מזכירין שם שמים אפילו בשטרות וכך היו כותבים בשנת כך וכך ליוחנן כהן גדול לאל עליון וכששמעו חכמים בדבר אמרו למחר זה פורע את חובו ונמצא שטר מוטל באשפה וביטלום ואותו היום עשאוהו יו"ט ואי סלקא דעתך בטלה מגילת תענית קמייתא בטול אחרנייתא מוסיפין הכא במאי עסקינן בזמן שבית המקדש קיים ותיפוק

דאמר רב חמא בר ביזנא אמר. כיוס שבעה עשר בתמוז נמי אירע דמשה דכתיב כה אמר ה' צבאות צום הרביעי וצום החמישי וצום השביעי וצום העשירי יהיה לבית יהודה לששון ולשמחה. יש שמד ואין שלום, אין שמד ואין שלום, כגון עתה בזמן הזה, רצו מתענין רצו אין מתענין. וכיון שאם רצו שלא להתענות בהן אין חובה עליהן, לפיכך אין שלוחין יוצאין בהן. אי הכי ומפני מה יוצאין באב. ופרקינן משום שהוכפלו בו צרות, מפני שחרב בו הבית בראשונה ובשנייה, ונלכדה בית תיר, ונחרשה העיר, קבלו עליהן ט' באב צום לעולם בגלות, ואע"פ שאין שם שמד בזמן הזה לפיכך יוצאין באב. תניא אמר ר' שמעון בן יוחי ד' דברים היה ר' עקיבא דורש ואילו הן. א' אמר ר' צום הרביעי וגו'. ב' הצאן ובקר ישחטו להם וגו'. ג' בן אדם ישובי החרבות על אדמת ישראל וגו'. ד' כה אמר ה' צום הרביעי וגו'. ואלו ד' דברים מפורשין בספרי דבי רב ובתוספתא (ז)במסכת סוטה. ואמר ר' שמעון בן יוחי זה אחד מן ד' דברים שהיה ר' עקיבא דורש ואף אני דורש כמותו, ולא חילפתי על דבריו אלא בצום העשירי בלבד, שהוא אומר עשרה בטבת שבו סמך מלך בבל על ירוש', ואני אומר צום העשירי זה ה' בטבת, שבאתה שמועה לגולה כי נחרבה העיר ונשרף הבית. ונראין דבריי מדבריו, שהוא אומר בתמוז הובקעה העיר, ובאב נלכדה העיר, ובתשרי נהרג גדליה בן אחיקם, ובטבת סמך מלך בבל. נמצאו הדברים הללו שלא על הסדר, כי אחרי שנלכדה העיר ונשרף הבית, מזכיר סמיכת החיילות על ירושלים. ואע"פ שהוא על הסדר לסדר החדשים, שמתשב רביעי תמוז, ואב חמישי, ותשרי שביעי, וטבת עשירי, הפורעניות אינם על הסדר, שמאחר הסמיכה מן השריפה. ואני מונה לסדר חדשים [ו]לסדר פורעניות על הסדר, בחדש הרביעי הובקעה העיר, ובחמישי נלכדה, ובשביעי נהרג גדליה בן אחיקם ובעשירי באת שמועת הפורעניות הללו בגולה בבל, ועשו יום שמועה כיום שריפה. איתמר רב ורי' חנינא אמרי בטלה מגילת תענית. פירי' כל הכתוב במגילת תענית, די לא לאיתענאה בהון, וכי הם כמו ימים טובים שאסור להתענות בהן, בטלה, וכל הרוצה להתענות בהן מתענה. וראיה אלו שלוש תעניות י"ז בתמוז וג' בתשרי ור' בטבת, בזמן שיש שלום הם כימים טובים ואסור להתענות בהן, כדכתיב יהיה לבית יהודה לששון ולשמחה וגו', אין שלום צום. ושאר הימים הכתובים במגילת תענית, בזמן הבית היו ימים טובים ואסורים בתענית. עכשיו בטלה. ור' יוחנן ור' יהושע בן לוי אמרו לא בטלה, הני עליון כתוב בו, וגזרו שלא להזכיר שם שמים בשטר כלל ובטלוהו, ואותו היום שגזרו כך ג' בתשרי היה ועשאהו וקבעוהו כמו יום טוב שאסור בתענית. ואי ס"ד בטלה מגילת תענית וכל הרוצה להתענות מתענה, הראשונות בטלו אחרונות מחדשין. ופרקינן זה שקבעוהו לשלשה בתשרי יום טוב בזמן שהיה הבית קיים, וכי אמרינן אנן דבטלה מגילת תענית אחר חרבן הבית.

ותיפוק

עין משפט נר מצוה

א [טור ח"מ סי' תקנ]: **קא** ב ג ד מיי' פ"ה מהל' תענית הל' ב ג [ד] סמג עשין דרפנן ג טור ח"מ סימן תקמט [וסי' תקפ]:

רבינו חננאל

ופריק רב פפא הכי קאמר, בזמן שיש שלום, כלומר כל זמן שבית המקדש קיים, יהיה לששון ולשמחה. יש שמד ואין שלום, אין שמד ואין שלום, כגון עתה בזמן הזה, רצו מתענין רצו אין מתענין. וכיון שאם רצו שלא להתענות בהן אין חובה עליהן, לפיכך אין שלוחין יוצאין בהן. אי הכי ומפני מה יוצאין באב. ופרקינן משום שהוכפלו בו צרות, מפני שחרב בו הבית בראשונה ובשנייה, ונלכדה בית תיר, ונחרשה העיר, קבלו עליהן ט' באב צום לעולם בגלות, ואע"פ שאין שם שמד בזמן הזה לפיכך יוצאין באב. תניא אמר ר' שמעון בן יוחי ד' דברים היה ר' עקיבא דורש ואילו הן. א' אמר ר' צום הרביעי וגו'. ב' הצאן ובקר ישחטו להם וגו'. ג' בן אדם ישובי החרבות על אדמת ישראל וגו'. ד' כה אמר ה' צום הרביעי וגו'. ואלו ד' דברים מפורשין בספרי דבי רב ובתוספתא (ז)במסכת סוטה. ואמר ר' שמעון בן יוחי זה אחד מן ד' דברים שהיה ר' עקיבא דורש ואף אני דורש כמותו, ולא חילפתי על דבריו אלא בצום העשירי בלבד, שהוא אומר עשרה בטבת שבו סמך מלך בבל על ירוש', ואני אומר צום העשירי זה ה' בטבת, שבאתה שמועה לגולה כי נחרבה העיר ונשרף הבית. ונראין דבריי מדבריו, שהוא אומר בתמוז הובקעה העיר, ובאב נלכדה העיר, ובתשרי נהרג גדליה בן אחיקם, ובטבת סמך מלך בבל. נמצאו הדברים הללו שלא על הסדר, כי אחרי שנלכדה העיר ונשרף הבית, מזכיר סמיכת החיילות על ירושלים. ואע"פ שהוא על הסדר לסדר החדשים, שמתשב רביעי תמוז, ואב חמישי, ותשרי שביעי, וטבת עשירי, הפורעניות אינם על הסדר, שמאחר הסמיכה מן השריפה. ואני מונה לסדר חדשים [ו]לסדר פורעניות על הסדר, בחדש הרביעי הובקעה העיר, ובחמישי נלכדה, ובשביעי נהרג גדליה בן אחיקם ובעשירי באת שמועת הפורעניות הללו בגולה בבל, ועשו יום שמועה כיום שריפה. איתמר רב ורי' חנינא אמרי בטלה מגילת תענית. פירי' כל הכתוב במגילת תענית, די לא לאיתענאה בהון, וכי הם כמו ימים טובים שאסור להתענות בהן, בטלה, וכל הרוצה

מסורת הש"ס

1) [פי' ע"ז תמצא בפ"י ח"מ סי' ס' תקנ], ב) [גי' הטור ח"מ סי' תקנ רבא], ג) [במקום גזרת מלכות בס"א: שבד, וכן להלן], ד) תענית כו:, ה) [תוספ' דסוטה פפ"ו], ו) [נ"ל במותב הרביעין], ז) הגה"מ גרס רב חמא בר חינא, וכ' חינא, ח) [בס"א: יון הרשעה שמד], ט) בס"א: יש שמד, י) [ספ"ו], כ) [ואתחנן י' ד], ל) [יחזקאל לג], מ) [במדבר א"], נ) [ורבא מתרץ שם בתענית כח:].

תורה אור השלם

1. כה אמר יי צבאות צום הרביעי וצום החמישי וצום השביעי וצום העשירי יהיה לבית יהודה לששון ולשמחה ולמועדים טובים והאמת והשלום אהבו:
זכריה ח יט
2. בחדש הרביעי בתשעה לחדש וחזק הרעב בעיר ולא היה לחם לעם הארץ:
ירמיהו נב ו
3. ויהי דבר יי אלי בשנה התשיעית בחדש העשירי בעשור לחדש לאמר:
יחזקאל כד א
4. ויהי בשתי עשרה שנה בעשירי בחמשה לחדש לגלותנו בא אלי הפליט שנה בעשרי בחמשה לחדש לגלותנו בא אלי הפליט מירושלם לאמר הכתה העיר:
יחזקאל לג כא

גליון הש"ם

גמ' ואני אין דורש כמותו. עיין כפר כרמי יוסף יו"ד סי' רמב סעיף ג:

מוסף רש"י

ביתר. עיר גדולה והיו ישראל דרין בה, במסכת גיטין פרק הנזקקין (נ.) אשקא דריספק מרב ביתר (תענית כו:).

רבינו חננאל (המשך)

שלש צומות הוא דתלינהו רחמנא בבנין הבית, אבל הני כדקיימי באיסור, הכי קיימי עד עכשיו. ומתיב רב כהנא על מאן דאמר בטלה מגילת תענית, מעשה וגזרו תענית בחנוכה בלוד, ואמר להן ר' יהושע צאו והתענו על מה שעיניתם. ו) כלומר, עברתם. ופרקינן שני חנוכה דאיכא מצות הדלקת נר, ונדחה, אלא משום דמפרסם ניסא דחנוכה. ואותבון תוב מיהא, בתלתא בתשרי בטילת אדכרכתא מן שטריא כולי'. פירי', היו כותבין בשטרות בשנת כך וכך ליוחנן כהן גדול שהוא כהן ליי' עליון ואמרו חכמים למחר פורע זה את חובו ונמצא שטר קרוע מושלך באשפה ושם

ו) נראה דלא"ל עכרתם על דברי חכמים.

תלמוד בבלי מהדורת נהרדעא החדש, באדיבות הוצאת ה. וגשל, © כל הזכויות שמורות

וחיפוק ליה דו'. מי בית המקדש הוה קיים בגלות הכי הוי יום טוב דהיינו לוס גדליה וקריא לחמנא מועדים טובים בזמן הבית: **לא צלרכה.** הא דהדר קבעוה במגילת תענית על דבר זה אלא לאסור במגילה הם ולפניהם ולאחריהם אסורין: **ראש חדש.** מועד דאורייתא: **ודאורייתא לא בעי חיזוק.** לאסור לפניו ולאחריו אבל ימי מגילת תענית דרבנן וצריכין חיזוק כי היכי דלא ליתי להתענות בי"ט עצמו: **יום שלפני כו'.** והכוח לאו דאורייתא הוא ובעי חיזוק: **בעשרין וחמניא ביה.** בחדר קאי במגילת תענית: **דלא יעידון מן אורייתא.** שלא יצטרכו לנתק עצמן מן התורה: **הפגינו.** לעקו בשוקים ובלחוצות כדי שישמעו השרים וירחמו עליכם: **אי שמיס.** כלומר למען הקב"ה: **ורבי מאיר בחר חורבן בוה.** כמה דורות הא בימי רבן יוחנן בן זכאי חרב הבית ור' אליעזר תלמידו היה ור' עקיבא תלמידו של ר' אליעזר דלתמרין בשלהי חרבע מיתות (סנהדרין דף סח.) ור' מאיר תלמידו של ר"ע דלתמרי' בפרק קמא דעירובין (דף יג.) כל מקום שאתה מוצא משום ר' ישמעאל אמר תלמיד אחד לפני ר' עקיבא אינו אלא ר' מאיר: **דתנן כו'.** ר' יהודה בן שמוע תלמידו של ר' מאיר הוה: **לוי וזכויה שנקבו.** שנטמאו ונקבן לטהרן מטומאתן: **אבר.** עופרת לסתום את הנקב: **יהודה בן שמוע מטמא.** לומר שחזרו לטומאתן ישנה ואע"פ שלא נגעו שום בטומאה ואע"פ שאין כלי זכוכית מחזירין לטומאתן ישנה דלתמר בפ"ק דשבת (דף טז.) שלא גזרו חזרת טומאה ישנה אלא בכלי מתכות הני נמי הואיל והאבר מעמידו ככלי מתכות דמו דהכל הולך אחר המעמיד וחכמים מטהרין דעיקרו כלי זכוכית הן ולא אזלינן בתר מעמיד כן פי' הקונטרס וקשיא כיון דטומאה קדמה לאבר מה מועיל הטפת אבר לבסוף עוד פי' בקונט' לשון אחר ר' יהודה בן שמוע מטמא דאורייתא שאם נגעה בהן טומאה דהכל הולך אחר המעמיד וחכמים מטהרין מטומאת כלי מתכות דאורייתא אלא משום טומאת כלי זכוכית דרבנן ולפירוש זה קשיא לשון מטהרין דמשמע מטהרין לגמרי ורבינו שמואל פירש דפליגי בהא אי הטפת אבר חשיב קתימה מעלייתא או לא ובפ"ק דשבת (שם) כתוב ור' מאיר היא דאמר הכל הולך אחר המעמיד גרים רבינו שמואל ר' מאיר היא ומו לא ולא גרסינן הכל הולך אחר המעמיד ולא יתכן כדמוכח בסוף מוספתא דכלים דתניא כוס של אבן שנקב והטיף לתוכו אבר ר' יוסי משום ר' יוחנן בן נורי אומר טמא משום כלי זכוכית[א] רבי שמעון בן גמליאל אומר יהודה בן שמוע היה מטמא משום ר' מאיר משמע בהדיא כלשון אחרון שבקונטרס ורבנן היינו ר' יוחנן בן נורי ולא לגמרי מטהרין אי נמי רבנן דהכא אית להו בכלי אבן כר"מ דמטמא בכלי מתכות והא דלא מטמאין בכלי זכוכית משום כלי מתכות כמו בכלי אבן משום דכלי אבן לית ליה טומאה אטומאת כלי מתכות אבל כלי זכוכית שיש להם טומאה בעולה לא רצו לשנותן מטומאתן[ב] וריב"א פי' דחכמים מטהרין לגמרי משום דכלי זכוכית ככלי חרס דמו דלא גזרו בהן אלא לטמא לכתחלה הא בשנשברו ותקנן לחזור לטומאתן ישנה לא. סס. ח. דכיון שלא היה שם האבר בטומאתו הראשונה האיך נאמר שיחזור לאותה טומאה משום אבר דהשתא. ריטב"א. ט. דלא הלכו בהן בתר המעמיד. רשב"ם.

ותיפוק ליה דהוה ליה יום שנהרג גדליה בן אחיקם. שהוא לשמון ויום טוב בזמן שבית המקדש קיים ולמאן דאמר (לא) בטלה מגילת תענית היינו לאחר חורבן: **אסורין בין לפניהם בין לאחריהם.** היינו להתענות אבל בהספד מותר כדמוכח בפרק סדר תעניות כילד (תענית דף יח:) דתניא מרבי ירמיה דניסן ועד תמוז בית מתוקה תמידא[א] דלא למספד בהון ופריך מימה מתרי בניסן וי"ח גופיה אסור ומשני לאסור יום שלפניו דמשום כי"ח דאורייתא לא מתסר דלא בעי חיזוק ומו פריך ותיפוק ליה דהוה יום דבתר עשרים וממניא בחדר ומשני לה רב[ג] אסי כל שלאחריו בתענית אסור בהספד מותר וזה הואיל ומוטל בין שני י"ט עשאוהו כי"ט עצמו משמע דאי לאו הכי לא הוה נאסר בהספד אע"ג דהוא יום שלפני ריש ירחא דניסן דאיתוקם תמידא דלא למספד ולאו דוזקא נקט רב אסי כל שלאחריו דהוא הדין כל שלפניו בהספד מותר אלא משום דקאי אשל אחריו נקטיה ויש לדקדק ממון כך דהא דקתני שבמות וימים טובים הם אסורים לפניהם ולאחריהם מותרין בתענית איירי ואתאי הך ברייתא כר' יוסי דאמר בסוף בכל מערבין (עירובין דף מא. וסס) דע"ש מתענה ומשנים ג"ג כרבנן ובלא השלמה ומ"ת אי בלא השלמה אפי' בי"ט עצמו אבי כדמוכח התם דאמר ר' אלעזר בר לדוק אני הייתי מבני סנאב בן בנימין ואל ט"ב להיות בשבת ודאיגוהו עד לאחר השבת ותענינו בו ולא השלמנוהו מפני א"ש אלנו היה וי"ל דשאני ט' באב דאמיר תדע דהא קאמר התם שאני יום טוב דדבריהם הואיל ומתענין בו שעות משלימין בו ערבית[ב] והכא אסרינן בין לפניהם בין לאחריהם אלא התם בט' באב דאמיר והא דאמיתי התם ראיה מתשעה באב שאל להיות בע"ש דאמר ר' יוסי מתענה ומשנים אבני בי רב דיתבי בתעניתא בתעלי שבתא דשרי לאשלומי אף על פי שחלקנו בין שאר תעניות לתשעה באב מכל מקום מייתי שפיר דלא חשיב תעניתא מה שנכנס לשבת כשהוא מעונה דהא בשבת דוחה תשעה באב ואם היה חשוב תעניתא כמתענה בשבת[ג] ואם כן אף בתענית יחיד מותר נמי להשלים[ד]: **הא** ר' יהודה בן שמוע תלמידו של ר' מאיר. תימה בפ' סדר תעניות כילד (תענית דף יח.) פריך עשרים ותשעה נמי מאי איריא דהוה ליה יומא מקמי דאיתוקם תמידא תיפוק ליה דהוה ליה יומא דבתר עשרין וחמניא מאי קושיא הכיא דאיתוקם תמידא זה היה בזמן שבית המקדש קיים ועובדא דעשרים וחמניא היה בימי ר' יהודה בן שמוע תלמידו של ר' מאיר וי"ל א] דמ"מ רבי שסדר המשנה לא הוה ליה למתני מרים ירחא דניסן כיון דבימיו היה שלא לצורך: **יהודה בן שמוע מטמא וכו' וחכמים מטהרין.** תימה אמאי מטהרין לכל הפחות ליטמא משום כלי זכוכית שגזרו עליו טומאה כדאיתא בפ"ק דשבת (דף טו: וסס) ופי' בקונטרס דלענין טומאה שנה פליגי[ה] יהודה בן שמוע מטמא לומר שחזרו לטומאתן לטומאה אע"פ שלא נגעו בשום טומאה ואע"פ שכלי זכוכית אין מחזירין לטומאתן ישנה כדאמרינן בפ"ק דשבת (שם טז.) שלא גזרו חזרת טומאה ישנה אלא בכלי מתכות הני נמי הואיל והאבר מעמידו ככלי מתכות דמו דהכל הולך אחר המעמיד[ו] וחכמים מטהרין דעיקרו כלי זכוכית הן[ז] ולא אזלינן בתר מעמיד כן פי' הקונטרס וקשיא כיון דטומאה קדמה לאבר מה מועיל הטפת אבר לבסוף[ח] עוד פי' בקונט' לשון אחר ר' יהודה בן שמוע מטמא כדין כלי מתכות דאורייתא[ט] אם נגעה בהן טומאה דהכל הולך אחר המעמיד וחכמים מטהרין מטומאת כלי מתכות דאורייתא אלא משום טומאת כלי זכוכית דרבנן ולפירוש זה קשיא לשון מטהרין דמשמע מטהרין לגמרי ורבינו שמואל פירש דפליגי בהא אי הטפת אבר חשיב קתימה מעלייתא או לא ובפ"ק דשבת (שם) כתוב ור' מאיר היא דאמר הכל הולך אחר המעמיד גרים רבינו שמואל ר' מאיר היא ומו לא ולא גרסינן הכל הולך אחר המעמיד[י] ולא יתכן כדמוכח בסוף מוספתא דכלים דתניא כוס של אבן שנקב והטיף לתוכו אבר ר' יוסי משום ר' יוחנן בן נורי אומר טמא משום כלי זכוכית[יא] רבי שמעון בן גמליאל אומר יהודה בן שמוע היה מטמא משום ר' מאיר משמע בהדיא כלשון אחרון שבקונטרס ורבנן היינו ר' יוחנן בן נורי ולא לגמרי מטהרין אי נמי רבנן דהכא אית להו בכלי אבן כר"מ דמטמא בכלי מתכות והא דלא מטמאין בכלי זכוכית משום כלי מתכות כמו בכלי אבן משום דכלי אבן לית ליה טומאה אטומאת כלי מתכות אבל כלי זכוכית שיש להם טומאה בעולה לא רצו לשנותן מטומאתן[יב] וריב"א פי' דחכמים מטהרין לגמרי משום דכלי זכוכית ככלי חרס דמו דלא גזרו בהן אלא לטמא לכתחלה הא בשנשברו ותקנן לחזור לטומאתן ישנה לא. סס. ח. דכיון שלא היה שם האבר בטומאתו הראשונה האיך נאמר שיחזור לאותה טומאה משום אבר דהשתא. ריטב"א. ט. דלא הלכו בהן בתר המעמיד. רשב"ם.

ותיפוק ליה דהוה ליה יום שנהרג גדליה בן אחיקם אמר רב לא נצרכה אלא לאסור את שלפניו שלפניו נמי תיפוק ליה דהוה ליה יום שלאחר ר"ח[ט] ר"ח דאורייתא ודאורייתא לא בעי חיזוק דתניא[י] הימים האלה הכתובים במגילת תענית אסורין בין לפניהם בין לאחריהם שבתות וימים טובים הם אסורים לפניהן ולאחריהן מותרין מה הפרש בין זה לזה הללו דברי תורה[יא] ואין דברי תורה צריכין חיזוק הללו דברי סופרים[יב] ודברי סופרים צריכין חיזוק ותיפוק ליה דהוה ליה יום שלפני יום שנהרג בו גדליה בן אחיקם א"ר אשי גדליה בן אחיקם דברי קבלה הוא ודברי קבלה כדברי תורה דמו מתיב רב טובי בר מתנה[יג] בעשרים ותמניא ביה אתת בשורתא טבתא ליהודאי דלא יעידון מאורייתא שגזרה המלכות[יד] גזרה שלא יעסקו בתורה ושלא ימולו את בניהם ושיחללו שבתות מה עשה יהודה בן שמוע וחבירין הלכו ונטלו עצה ממטרוניתא אחת שכל גדולי רומי מצויין אצלה אמרה להם בואו והפגינו בלילה הלכו והפגינו בלילה אמרו אי שמים לא אחיכם אנחנו ולא בני אב אחד אנחנו ולא בני אם אחת אנחנו מה נשתנינו מכל אומה ולשון שאתם גוזרין עלינו גזירות קשות וביטלום ואותו היום עשאוהו יום טוב ואי ס"ד בטלה מגילת תענית קמייתא בטול אחרנייתא מוסיפין וכי תימא הכא נמי בזמן שבית המקדש קיים והא יהודה בן שמוע תלמידו של רבי מאיר ור"מ בתר הכי הוה[טו] דתנן[טז] כלי זכוכית שניקבו והטיף לתוכן אבר אמר[יז] רשב"ג יהודה בן שמוע מטמא משום ר"מ וחכמים

מיתות

מוסר הגהות מהר"ב רנשבורג

[א] תוס' ד"ה בא רבי יהודה וכו' דמ"מ רבי וכו'. כ"ג עיין תענית דף כא ע"א בש"י ד"ה דבי ר"ח ור' אושעיא וכו' ולו"ק:

מוסף רש"י

דלא יעידון. שלא יהו צריכין לינטל מתלמוד תורה שנגזר עליהן שלא יעסקו בתורה (תענית יח:). **והפגינו.** לעקו, כך מתרגמינן מתליס כל לשון שוטה ולעקה לשון פגיגה (שם). **אי שמים.** אלה ה', להקב"ה היו צועקים על אומס שגזרו עליהם גזירות קשות והיו אומרים להם לפני הקב"ה וכי לא אחיכם וכו' (שם). **מטמא.** ולא אמרינן בטל ליה מתורת כלי כשאר כלי חרס הנשבר, דקשבר הלך אחר המעמיד ותורת כלי מתכות עליו (שבת טו:).

מוסף תוספות

א. פי' כדמפרש במגילת תענית [פ"א] שהיו הבייתוסים אומרים שיחיד מתנדב תמיד משום דכתיב תעשה את הכבש אחד תעשה בבקר תעשה משמע יחיד והדרי להו את קרבני לחמי לאשי תשמרו להקריב לשון רבים. תוס' תענית יח: ד"ה מרים. ב. הוראיל וקל הוא שמתענין בו לשעות, כדקתני והתענינו בו, לפיכך משלימין בו ערביות, כלומר מותר להשלים ערב אותו יום טוב ולינכנס לתוכו כשהוא מעונה, דהא אפילו בעיקרו מותר להתענות בו קצת היום, אבל שבת שאסור להתענות בו קצת לשום תענית אסור נמי להשלים בו ערביות, שהמשלים ערב שבת מתענה במקצת שבת. רש"י עירובין מא. ג. דכיון דאמר ר' יוסי מתענה ומשלים אף על גב דתענית ט' באב לא דחי שבת ש"מ דבמה שנכנס בשבת כשהוא מעונה לא חשיב כמתענה בשבת. תוס' עירובין מא. ד"ה שאני. ד. ובירושלמי נמי אמרינן במסכת תענית בשם רב הונא אפילו יחיד הנדור על עצמו בע"ש תענית מתענה ומשלים. סס. ה. כגון שהיה טמא ושיבר והתיך לתוכו אבר. תוס' ישנים. ו. וחזרו לטומאתן ישנה ככלי מתכות שנשברו וחזר ורצפן. רשב"ם. ז. דלא גזרו בהן אלא לטמא לכתחלה הא בשנשברו ותקנן לחזור לטומאתן ישנה לא. סס. ח. דכיון שלא היה שם האבר בטומאתו הראשונה האיך נאמר שיחזור לאותה טומאה משום אבר דהשתא. ריטב"א. ט. דלא הלכו בהן בתר המעמיד. רשב"ם.

הגהות

י. ומפרש דפליגי ר"מ ורבנן בהכי דר"מ חשיב ליה סתימה מעלייתא ורבנן לא חשיבי להו סתימה מעלייתא הלכך מטהרים לגמרי ודכ"ע אי הוה סתימה מעלייתא הוה אזלינן בתר מעמיד הלכך לר"מ יש לו טהרה במקוה. תוס' שבת דף טו. ד"ה וחכמים. יא. כתוס' הרא"ש ומתוספתא הגרסת: משום כלי מתכות. ועי' מהרש"ל. יב. [ד]כלי זכוכית שניקב שהו"ל קודם לכן טומאה בפני עצמן אין לאבר כח לסלקו מטומאתו אשר קדמה. תוס' יומס ועי' קרני לשם. יג. דכיון שניקב שוב אין לו טומאה אפי' נתתם יפה. תוס' הרא"ש שבת טו: יד. דאזיל לטעמיה דאית ליה בתוספתא דכלים דכלי חרס שטיהר שוב יש לו טומאה. תוס' שבת טו. ד"ה וחכמים. טו. דתניא התם שולי המחצין ושולי הפחתים וקרקרות הכלים ודופנותיהן כו' שיפן ועשאן כלים ממלאין בהן כו' ומקבלים טומאה מכאן ולהבא דברי ר' מאיר וחכמים אומרים כל כלי חרס שטיהר שעה אחת שוב כו'. טז. כי ההיא דמייתינן פרק אלו טרפות שיעורן בכדי סיכת קטן עד לוג וחלוג עד סאה ברביעית. תוס' הרא"ש שבת טו: יז. כיון שבטל שם כלי ממנו אין לו טומאה. שם. יח. חרס שפירש מן החבית ומן הקדרה אם מקבל כשיעור טמא ואם לאו טהור ניקב ועשאו בופת טהור שכל כלי חרס שטהר שעה אחת שוב אין לו טומאה לעולם. שם.

ואקשינן אם בזמן שהיה הבית קיים ג' בתשרי הוא יום שנהרג בו גדליה בן אחיקם, והוא אחד מן האדבע צומות שכתובין בהן יהיו לבית ישראל לששון ולשמחה ולמועדים טובים, והנה הוא עצמו יום טוב היה באותה העת, מה הוסיפו בו. ופריק רב לאסור היום שמוקדם לג' בתשרי והנה יום שנים בתשרי גם הוא אסור בתענית, שצום גדליה אינו אסור בתענית יום שלפניו, שהוא מדברי קבלה והם מדברי הנביאים, ודברי קבלה כדברי תורה דמו, ואי[ן]גן צריכין חיזוק, כדבעינן למימר לקמן, שכל דבר שהוא אסור בתענית (בין) [בן] מדאורייתא, כגון שבתות וי"ט וכן ר"ח מותר להתענות לפניהן ולאחריהן ואינו אסור אלא אותו היום בלבד. ומה (שקרינו) [שקבנו] חכמים יום טוב, אסור להתענות לפניהם ולאחריהם, לפיכך הוצרכו לקבוע ג' בתשרי יום טוב דרבנן לאסור היום שלפניו בתענית, כדתניא הימים האילו הכתובים במגלת תענית אסורין בין לפניהם בין לאחריהם, שבתות וימים טובים, הן אסורין, לפניהם ולאחריהם מותרין, ומה הפרש כולי'. ואסיקנא ודברי קבלה כדברי תורה דמו. תוב אותבינן מהא (בכ"ד) [בכ"ח] באדר אתת בשורתא טבא ליהודאי דלא יעידון מן אורייתא כולי', ואותו היום עשאוהו יום טוב, וכי תימא הכא נמי בזמן שבית המקדש הוה, והא על ידי יהודה בן שמוע בטלה הגזרה, ויהודה בן שמוע תלמיד דר' מאיר הוא, דתנן כלי זכוכית שניקבו והטיף לתוכו אבר, פיר' סתם הנקבים באבר ואין המשקין שבתוכן שותתין מן הנקבים ההם, שכבר נסתמו באבר שהטיף לתוכן, יהודה בן שמוע משום ר' מאיר מטמא, דסבר כלים שלימין הן.

מימות עזרא ואילך לא מצינו אלול מעובר. משמע דבימי עזרא היה מעובר וסמך קלת לדבר דכתיב (נחמיה ז) ויגע החדש השביעי וגו' וכתיב (שם ח) ויביא עזרא הכהן את התורה א וכתיב (שם) ויקרא בו וכתיב ביה (שם) היום קדש וכתיב (שם) ביום השני נאספו ראשי האבות לכל העם הכהנים והלוים אל עזרא הסופר ולהשכיל אל דברי התורה ב משמע שעשו שני ימים טובים של ר"ה וקרי ליה שני למילתי וכתיב נמי (שם ט) ביום עשרים וארבעה לחדש נאספו כל ישראל בצום ובשקים וגו' משמע לפי שאז היה מותרי סוכות נאספו ואי נמי דעבדוהו ועשו סוכות בט"ו בו מ"כ י"ד דירחא וח' דסוכות הרי כ"ב ויום כ"ג מותרי סוכות ואין לומר דשבקוה לתעניתייהו משום מחלת י"ט ומשום כך הממינו עד כ"ד בו דמאז לא היו נוהגין בו ועוד שהרי דבר שבצבור היה אינא ש"מ דעבדוה נמנו: **ואל** יתקלקלו בולהו מועדות. למאן דאמר לקמן (דף כ.) שמעבירין משום ירקון ניחא דשייך אכולהו ג אבל למאן דאמר משום מתא קשיא דליכא קלקול אינא מיום"כ לחוליה ד ועוד כיון דידעי קביעות אלול אמאי תתקלקל ר"ה הא ידעי דתדחה מפני אד"ו ה ונראה דלהו משום אד"ו קאמר הא איצטריך מעברינן ליה אינא משום דזמנין דלא רלו עדיים הלבנה ביום שלשים ואין מקדשין עד יום ל"א משום דמצוה לקדש ע"פ הראייה ופריך הא מקלקלא ר"ה שיעשו שני ימים מספק ו ומשני מוטב תתקלקל ר"ה ואל יתקלקלו כל המועדות ז יום"כ וסוכות ושמיני עצרת אם יעשו ע"פ איום העדים אינ על פי הראייה ח: **מתני' דלא** כר'. וא"ת ולתנא דידן כיון דלא נפקי על אדר השני היאך ידעו שנתעברה השנה בשלמא אם עיברוה קודם אדר יכולין להודיעם ע"י שלומי אדר אבל אם עברוה אחר כך היכי ידעי דהא מעברינן השנה כל אדר ולכל הפחות עד פוריים וי"ל כיון דשלומים יוצאין על ניסן ממילא ידעי כשיגיע ר"ח ואין שלומין יוצאין א"כ השנה מעוברת:

דמר סבר כל המצות הנוהגות בראשון נוהגות בשני ומר סבר אין נוהגות. וטעמייהו מפרש מקראי בפ"ק דמגילה (דף ו: ושם) וכרוב ספרים הגירסא איפכא דמר סבר כל המצות הנוהגות בשני נוהגות בראשון ומר סבר אין נוהגות כו' ובפ"ק דמגילה (שם) כתיב כן בכל הספרים גבי פלוגתא דרבנן ורבי אלעזר ברבי יוסי ורשב"ג ויש לישב שתי הגירסות: **אדר** הסמוך לניסן לעולם חסר. תימה א"כ אמאי יוצאין על ניסן מפני הפסח ט ומייהו נצטוף מסקינן תיובתא י ואף על פי כן אנו נוהגין כן דשמא בימיהן שהיו מקדשים על פי הראייה מסקינן דזמנין מלא זמנין חסר אבל לדידן יא טוב למלאות הראשון דהוא חדש העיבור שיתוסף על השנה יב אף על גב דלמרינן דשנה מתעברת בטופה יג ובירושלמי דמגילה יד איכא פלוגתא דקאמרינן התם עוקבא אשכח תרין מיגרן בחדא כתיב ושפר בתנפוי ובתנפי חבריי מוסיפין על שתא תלתין יומין ובחדא כתיב ושפר בתנפי חבריי מוסיפין על שתא ירח יומין מאן דאמר תלתין יומין אדר הראשון מוספת מ"ד ירח יומין אדר השני מוספת ונצטוף דמו לה דקסבר לוו שלשים רלו ירח: מאי

א וחכמים מטהרין תנאי היא דתניא הימים האלו הכתובין במגילת תענית בין בזמן שבית המקדש קיים בין בזמן שאין בהמ"ק קיים אסורין דברי ר"מ רבי יוסי אומר בזמן שבהמ"ק קיים אסורין מפני ששמחה היא להם אין בית המקדש קיים מותרין מפני שאבל הוא להם והלכתא בטלו והלכתא לא בטלו קשיא הלכתא אהלכתא לא קשיא כאן ב בחנוכה ופורים כאן בשאר יומי: על אלול מפני ר"ה ועל תשרי מפני תקנת המועדות: כיון דנפקי להו אאלול אתשרי למה להו וכי תימא דלמא עברוה לאלול ג) והאמר רבי חיננא בר כהנא א"ר מימות עזרא ואילך לא מצינו אלול מעובר לא מצינו דלא איצטריך הא איצטריך מעברינן ליה הא מיקלקל ר"ה מוטב תיקלקל ראש השנה ולא יתקלקלו כולהו מועדות דיקא נמי דקתני על תשרי מפני תקנת המועדות ש"מ: ועל כסליו מפני חנוכה ועל אדר מפני הפורים: ואילו נתעברה השנה יוצאין אף על אדר שני מפני הפורים לא קתני מתניתין דלא כר' דתניא ד) רבי אומר אם נתעברה השנה יוצאין אף על אדר השני מפני הפורים לימא בהא קמיפלגי דמר סבר ה) כל מצות הנוהגות בשני נוהגות בראשון ומר סבר כל מצות הנוהגות בשני אין נוהגות בראשון לא דכולי עלמא מצות הנוהגות בשני אין נוהגות בראשון והכא בעיבור שנה קמיפלגי דתניא ו) כמה עיבור שנה ל' יום רשב"ג אומר חדש מאי שנא ל' דידעי חדש נמי ידעי א"ר פפא ז) מ"ד חדש רצה חדש רצה שלשים העיד ר' יהושע בן לוי משום קהלא קדישא דירושלים על שני אדרים שמקדשין אותם ביום עיבוריהן למימרא דחסרין עבדינן מלאין לא עבדינן לאפוקי מדדרש רב נחמן בר חסדא ח) העיד רבי סימאי משום חגי זכריה ומלאכי על שני אדרים שאם רצו לעשותן שניהן מלאין עושין שניהן חסרין עושין אחד מלא ואחד חסר עושין וכך היו נוהגין בגולה ומשום רבינו אמרו ט לעולם אחד מלא ואחד חסר עד שיוודע לך שהוקבע ר"ח בזמנו שלחו ליה למר עוקבא י) אדר הסמוך לניסן לעולם חסר מתיב רב נחמן יא) על שני חדשים מחללין את השבת על ניסן ועל תשרי אי אמרת בשלמא זמנין מלא זמנין חסר משום הכי מחללינן אלא

וחכמים מטהרין. דעיקרו כלי זכוכית הן ולא אזלי בתר המעמיד. ע"א כלי זכוכית טהורין שניקבו והטילו לתוכן אבר יהודה בן שמוע מטמאין טומאת כלי מתכות דאורייתא אם נגע בהן טומאה דהכל הולך אחר המעמיד וחכמים מטהרים מטומאת כלי מתכות דאורייתא אלא משום טומאת כלי זכוכית דרבנן שאין כלי מתכות טמאין דאורייתא אלא המעויין בפרשה (במדבר לא) הזהב והכסף הנחשת והברזל וגו': **פנאי היא.** לי בטלה מגילת תענית: **הא איצטריך.** לי משום ירקא לי משום מתא כדלקמן (דף כ.): **והא קמקלקלא ר"ה.** דנמנא אלא עשאוה בני הגולה כהלכה אם מעברין אלול: **דיקא נמי.** דלהכי חשו רבנן דלא ליקלקלו שאר מועדות והתירו שיהא ר"ה מקולקל לגולה: **ואלו אם נתעברה השנה.** לאחר שנכנס אדר הראשון והלכו השלומים ישבו ב"ד ועיינו ועיברוה לעשות אדר השני אחר זה: **נוהגות בראשון.** וילאו ידי חובתן בפורים שעשו בראשון: **למה עיבור השנה.** ימי אדר הראשון שאותו עושין עיבור לשנה: **תדע.** קא סלקא דעתך כ"ט ימים: **מאי שנא.** למאן דאמר שלשים דאין צריך לחזור ולשנות שלומים על יום קידוש אדר השני: **דידעי.** בני הגולה שלעולם אדר הראשון מעובר וביום ל"א נתקדש: **למאן דאמר תדע.** נמי אין צריך להודיע דהא ידעי דלעולם חסר וביום שלשים נתקדש: **רלו תדע רלו שלשים.** לפיכך צריכין להודיע אם עשאוהו מלא או חסר: **שמקדשין אותן ביום עיבוריהן.** יום שלשים קרי יום עיבור שאותו עושין עיבור לחדש כשמעברין אותו שמקדשין יום שלשים של שניסה לר"ח הנכנס יום ל' לאדר הראשון הוא ר"ח לאדר השני ויום ל' של אדר הראשון הוא ר"ח ניסן: **למימרא דתסירין עבדינן בו'.** בימותא: **אחד מלא ואחד חסר.** דוקא קאמר ראשון מלא ושני חסר: **משום רבינו.** רב: **שהוקבע ר"ח בזמנו.** על שאמרו לך הבאים מארץ ישראל קדשו ב"ד ר"ח אדר השני ביום ל' לאדר הראשון ועשו את הראשון חסר: **מחללין את השבת.** עדיים שראו את הלבנה בתחילתה מחללין את השבת לצאת חוץ לתחום לבא לב"ד להעיד לפניהן לפי שהמועדין כולן תלויין בשני תדשים הללו. וקס"ד חילולא דשבת רחמנא משום דקביעת ירחא לפי ראיית הלבנה הוא אם מלא מלא אם חסר חסר: **משום שני מחללין.** אם לאותו ביום ל' שאם לא יבאו ויעידו שראוהו היום לא יקדשוהו ב"ד עד מחר ועשו את החסר מלא: אלא

מלא

קב א מיי' פי"ב מהל' כלים הלכה יג:

קג ב [מיי' פי"ב מהל' מגילה ותענית הל' יג ופ"ג ה"ג] טוש"ע א"ח סי' תקנ"ג סעיף ג [ומיהו מרפו סעיף ג] [וכ אלפס כאן ובתענית פ"ב ומגילה סוף פ"ק]:

קד ג מיי' פ"ד מהלכות קידוש החדש הל' יח:

קה ד מיי' שם פ"א הלכה ה:

רבינו חננאל

וחכמים מטהרין, כלומר בחזקת שבורין הן. ור' מאיר הוא תלמיד ר' עקיבא, ור' עקיבא תלמיד דר' אליעזר ור' יהושע, הללו תלמידי רבן יוחנן בן זכאי שחרב הבית בימיו. הנה דבר ברור כי יהודה בן שמוע לאחר חרבן הבית היה. ופרקינן תנאי היא דתניא הימים הכתובים במגילת תענית בין בזמן הבית בין אחר חרבן הבית אסורין בתענית דברי ר"מ, דסבר לא בטלה מגלת תענית, ר' יוסי אומר בזמן הבית אסורין בתענית, שימי שמחה היא להן, אחר חרבן מותרין בתענית מפני שימי אבל הן. כלומר, אחר חרבן הבית בטלה מגלת תענית, והא ר' יהודה בן שמוע כר"מ רביה הוא דעבד. ואסיקנא והלכתא בטלו, ומותר להתענות בכל הימים הכתובים במגילת תענית זולתי חנוכה ופורים דלא בטלו ואסור להתענות בהן. על אלול מפני ר"ה כולי. ואקשינן וכיון דנפקי באלול ונקבעה ראש שנה בתשרי עוד למה צריכין השלוחין לצאת, דבר ידוע הוא ב' בתשרי יום הכיפורים בט"ו בו סוכות. וכי תימא חיישינן דלמא עברוה לאלול, והא קימא לן דמימות עזרא לא נתעבר אלול, מראין הדברים דבימות עזרא עברוה לאלול במסורת שהיתה בידם, וכי עברו (במסכת יום טוב ואם כן כי נתעבר) אלול עזרא חגי זכריה ומלאכי כי כולן בזמן אחד היו. וכבר פירשנוהו במסכת יום טוב. ואם כן כי נתעבר אלול, והמדינות הרחוקות מבית דין לא ידעו, נתקלקלה ראש שנה שעשו ראש שנה ביום ל' של אלול כ"ט ימים, וכיון שאלול נתעבר נמצא יום ל' מ(ר)חשבון אלול, והם קבעוהו תשרי. ואמרי מוטב תיקלקל ראש שנה ולא יתקלקלו המועדין כולן. ודייקינן הכי דראש שנה ודאי נתקלקלה, ולא חיישינן אלא לתקנת המועדות מדויקא דמתניתין דקתני ועל תשרי מפני תקנת המועדות ש"מ. פירו' להודיע לכל ישראל שהרשות ביד בית דין לעבר, ואע"פ שלא היה לעולם. ועל כסליו לידע מתי נקבע לעשות בכ"ה חנוכה. ועל אדר לעשות ביום י"ד בו פורים. ואוקימנא דלא כר' דאמר אם נתעברה שנה יוצאין אף על אדר השיני מפני הפורים. הנוהגות בשיני [אין] נוהגות בראשון, ובעיבור שנה פליגי, תנא דידן סבר לה כתנא קמא דברייתא דתניא עיבור שנה ל' יום, ור' סבר לה כרבן שמעון בן גמליאל דאמר חדש, ואוקימנא רצו חדש רצו ל' יום. העיד ר' יהושע בן לוי על שני אדרין שמקדשין אותן ביום עבוריהן. פיר' מקדשין ראש חודש אדר שיני ביום ל' של אדר הראשון שהוא יום עיבורו, ויום ל' של אדר שני מקדשין אותו ראש חודש ניסן. למימר[א] דשיני אדרין

מוסף רש"י

מימות עזרא ואילך. אלו דנקטו מימות עזרא, משום דבימיו עברוהו דכתיב בעזרא (נחמיה ח) ויביא הספר, וכראש השנה משתעי (ביצה ה).

מוסף תוספות

א. אלמא ר"ה היה ומשום כך נאספו בו דכן משמע דקאמר להו היום קדוש. תוס' יעמים. ב. ביום השני נאספו כמו שעשו בראשון אלמא יום שני נמי יו"ט הוה. שם. ג. בין ר"ה ובין יום כפור שאירע פעמים בערב שבת וכן נמי יו"ט ראשון דסוכות ושמיני עצרת. שם. ד. דבשאר ימים טובים אפשר בעממים ולא אתי שפיר לישנא דנתקלקלו המועדות. שם. ה. דהא ידעי דכל היכא דמיקלע ר"ה באד"ו מעברי' ליה לאלול וקביעות דאלול הא ידעי ליה. מי' הרי"ן. ו. וחוה לן לקדושי ביום ל' ואע"ג דלא ראו היה לאיים על העדים ולהעיד כדאמרינן לקמן (כ.) מאיימין על העדים על החודש שלא נראה בזמנו. תוס' יעמים. ז. לעשותם שלא כתיקונן. שם. ח. וגם ר"ה בכלל קלקול זה. שם. ט. כיון דנפקי אאדר אמאי נפקי על ניסן הלא הם יודעים שר"ח ניסן לעולם יום ל' של אדר כיון דאדר לעולם חסר. תוס' יעמים. י. דכיון דסלקא בתחיבתא לא דייקינן בה כולי האי. כסל"ל. יא. שאנו עושין אדר חסר כשאין השנה מעוברת במעוברת נמי. תוס' הרא"ש. יב. כדפרש"י לעיל בשמעתין שהראשון הוא של העיבור. שם. יג. א"כ אדר השני ה"ל למימר עיבור ר"ל דאה"נ מיהו הך עיבור כשמעברים השנה מוסיפים ל' יום ב"ש דאדר השני דהוה עיבור וחד יומא דמעברין אדר הראשון. תוס' יעמים.

רבינו חננאל (המשך)

לעולם חסרין הן, ולאפוקי מדרב נחמן בר רב חסדא [ד]דרש העיד ר' סימאי משום חגי זכריה ומלאכי על שני אדרין שאם רצו בית דין לעשותן שניהן חסרין או שניהן מלאין או אחד מלא ואחד חסר עושין. וכך היו נוהגין בגולה, והיא פומבדיתא. אמרו משום רבינו לעולם אחד מלא ואחד חסר עד שיוודע שהוקבע ראש חודש בזמנו. העידות שהעיד ר' סימאי משום חגי זכריה ומלאכי סוגיא דשמעתין שלקא, וגרסינן בבכורות פרק מעשר בהמה דקאי ר' עקיבא בשיטתייהו ואמר אדר הסמוך לניסן זמנין מלא וזמנין חסר, ובן עזאי הוא דסבר אדר הסמוך לניסן לעולם חסר וקיימא לן כר' עקיבא. וכן הא דגרסינן הכא בהאי עניינא דשלחו ליה למר עוקבא אדר הסמוך לניסן לעולם חסר, עלתה בתיובתא.

תלמוד בבלי מהדורת נהרדעא החדש, באדיבות הוצאת ח. וגשל, © כל הזכויות שמורות

אלא אי אמרת לעולם חסר אמאי מחללינן משום [א]דמצוה לקדש על הראייה איכא דאמרי א"ר נחמן אף אנן נמי תנינא על שני חדשים מחללין את השבת על ניסן ועל תשרי אי אמרת בשלמא לעולם חסר משום הכי מחללינן דמצוה לקדש על הראייה אלא אי אמרת זמנין מלא זמנין חסר אמאי מחללינן נעבריה האידנא ונקדישה למחר אי דאקלע יום שלשים בשבת ה"נ הכא במאי עסקינן דאקלע יום שלשים ואחד בשבת דמצוה לקדש על הראייה מתיב רב כהנא [ב]כשהמקדש קיים מחללין אף על כולן מפני תקנת הקרבן מדכולהו לאו משום דמצוה לקדש על הראייה ניסן ותשרי נמי לאו משום דמצוה לקדש על הראייה אי אמרת בשלמא זמנין מלא וזמנין חסר משום הכי מחללינן אלא אי אמרת לעולם חסר אמאי מחללינן תיובתא כי אתא עולא אמר עברוה לאלול אמר עולא ידעי חברין בבלאי מאי טיבותא עבדינן בהדייהו מאי טיבותא עולא אמר משום ירקיא רבי אחא בר חנינא אמר משום מתיא מאי בנייהו איכא בנייהו יוה"כ שחל להיות אחר השבת מאן דאמר משום מתיא מעברינן ומאן דאמר משום ירקיא לאימת קא בעי להו לאורתא לאורתא טרח ומייתי ולמ"ד משום ירקיא לעבריה משום מתיא אלא איכא בנייהו יו"ט הסמוך לשבת בין מלפניה בין מלאחריה מ"ד משום ירקיא מעברינן ומאן דאמר משום מתיא אפשר בעממי ולמ"ד משום מתיא לעבריה משום ירקיא אפשר בחמימי אי הכי מאי שנא לדידן אפילו לדידהו נמי לדידן חביל לן עלמא לדידהו לא חביל להו עלמא איני והתני רבה בר שמואל [ב]יכול כשם שמעברין את השנה לצורך כך מעברין את החדש לצורך ת"ל [ג]החדש הזה לכם ראש חדשים כזה ראה וקדש אמר [ג]רבא לא קשיא כאן לעברו כאן לקדשו והכי קאמר יכול כשם שמעברין את השנה ואת החדש לצורך כך מקדשין את החדש לצורך תלמוד לומר החדש הזה לכם כזה ראה וקדש וכי הא דאמר רבי יהושע בן לוי [ד]מאיימין על העדים על החדש שנראה בזמנו לעברו ואין מאיימין על העדים על החדש שלא נראה בזמנו לקדשו איני והא שלח ליה רבי יהודה נשיאה לרבי אמי הוו יודעין שכל ימיו של רבי יוחנן היה מלמדנו מאיימין על העדים על החדש שלא נראה בזמנו לקדשו אע"פ שלא ראוהו יאמרו ראינו אמר אביי לא קשיא הא בניסן ותשרי הא בשאר ירחי רבא אמר הא דתני רבה בר שמואל אחרים היא דתניא [ה]אחרים אומרים אין בין עצרת לעצרת ואין בין ראש השנה לראש השנה אלא ד' ימים בלבד ואם היתה שנה מעוברת חמשה רב דימי מנהרדעא מתני איפכא מאיימין על העדים על החדש שלא נראה בזמנו לקדשו ואין מאיימין על העדים על החדש שנראה בזמנו לעברו מ"ט

מאי טיבותא (עברינן). שמעבריס אלול דמוטב שלא יעברו כדי שלא יהא תרי יומין מספק:

בין מלפניה בין מלאחריה. רבינו תם לא גרס מלפניה דאם חל ראש השנה וסוכות מלפניה מיפוק ליה משום מתיא דמקלע יום הכפורים באמצע שבת:

שלח ליה ר' יהודה נשיאה לרבי אמי. אין זה רבי יהודה נשיאה שהתיר השמן בפרק אין מעמידין (ע"ז דף לו. ושם) שהיה בימי רב ושמואל דהסוה בנו של ר"ג בן רבי יהודה הנשיא והאי דהכא תלמידו של ר' יוחנן דהוה כייף לרב ושמואל[ו]:

הא בניסן ובתשרי. פי' בקונטרס שהמועדות תלויין בהן מקדשין לצורך בשאר ירחי לא וי"מ לאיפכא[א]:

ואם היתה שנה מעוברת חמשה. בערכין (דף ט:) פריך והא איכא יומא [ז]דתלתין שניין [ב] משום דכל שנה עודפת ארבעה ימים שמונה שעות תתע"ו חלקים ואותן חלקים מצטופין ליום שלם לסוף שלשים שנה ומשני משום דליתיה בכל שנה לא קאמינא:

גריך

אלא אי אמרת לעולם חסר אמאי מחללינן משום [א]דמצוה לקדש על הראייה איכא דאמרי א"ר נחמן אף אנן נמי תנינא על שני חדשים מחללין את השבת על ניסן ועל תשרי אי אמרת בשלמא לעולם חסר משום הכי מחללינן דמצוה לקדש על הראייה אלא אי אמרת זמנין מלא זמנין חסר אמאי מחללינן נעבריה האידנא ונקדישה למחר אי דאקלע יום שלשים בשבת ה"נ הכא במאי עסקינן דאקלע יום שלשים ואחד בשבת דמצוה לקדש על הראייה מתיב רב כהנא [ב]כשהמקדש קיים מחללין אף על כולן מפני תקנת הקרבן מדכולהו לאו משום דמצוה לקדש על הראייה ניסן ותשרי נמי לאו משום דמצוה לקדש על הראייה אי אמרת בשלמא זמנין מלא וזמנין חסר משום הכי מחללינן אלא אי אמרת לעולם חסר אמאי מחללינן תיובתא כי אתא עולא אמר עברוה לאלול אמר עולא ידעי חברין בבלאי מאי טיבותא עבדינן בהדייהו מאי טיבותא עולא אמר משום ירקיא רבי אחא בר חנינא אמר משום מתיא מאי בנייהו איכא בנייהו יוה"כ שחל להיות אחר השבת מאן דאמר משום מתיא מעברינן ומאן דאמר משום ירקיא לאימת קא בעי להו לאורתא לאורתא טרח ומייתי ולמ"ד משום ירקיא לעבריה משום מתיא אלא איכא בנייהו יו"ט הסמוך לשבת בין מלפניה בין מלאחריה מ"ד משום ירקיא מעברינן ומאן דאמר משום מתיא אפשר בעממי ולמ"ד משום מתיא לעבריה משום ירקיא אפשר בחמימי אי הכי מאי שנא לדידן אפילו לדידהו נמי לדידן חביל לן עלמא לדידהו לא חביל להו עלמא איני והתני רבה בר שמואל [ב]יכול כשם שמעברין את השנה לצורך כך מעברין את החדש לצורך ת"ל [ג]החדש הזה לכם ראש חדשים כזה ראה וקדש אמר [ג]רבא לא קשיא כאן לעברו כאן לקדשו והכי קאמר יכול כשם שמעברין את השנה ואת החדש לצורך כך מקדשין את החדש לצורך תלמוד לומר החדש הזה לכם כזה ראה וקדש וכי הא דאמר רבי יהושע בן לוי [ד]מאיימין על העדים על החדש שנראה בזמנו לעברו ואין מאיימין על העדים על החדש שלא נראה בזמנו לקדשו איני והא שלח ליה רבי יהודה נשיאה לרבי אמי הוו יודעין שכל ימיו של רבי יוחנן היה מלמדנו מאיימין על העדים על החדש שלא נראה בזמנו לקדשו אע"פ שלא ראוהו יאמרו ראינו אמר אביי לא קשיא הא בניסן ותשרי הא בשאר ירחי רבא אמר הא דתני רבה בר שמואל אחרים היא דתניא [ה]אחרים אומרים אין בין עצרת לעצרת ואין בין ראש השנה לראש השנה אלא ד' ימים בלבד ואם היתה שנה מעוברת חמשה רב דימי מנהרדעא מתני איפכא מאיימין על העדים על החדש שלא נראה בזמנו לקדשו ואין מאיימין על העדים על החדש שנראה בזמנו לעברו מ"ט

האי

מלתא בתחלת פרק ראוהו בית דין וכל ישראל ואסקוה הכי, ולא פליגי, מה דמר ר' זעירא בשם ר' יהושע בן לוי אין מעממין על שלא נראה לקדשו, [ז]אין מעממין על שנראה לעברו, על ניסן ועל תשרי. **רבא** אמר הא דתני רבה בר שמואל אחרים היא, דלית ליה עבור בחדשין כלל, דתני אין בין ראש שנה לראש שנה ואין בין עצרת לעצרת אלא ד' ימים בלבד, ואם היתה שנה מעוברת חמשה. פיר' אין בשנה לעולם אלא אחד מלא ואחד חסר, והן שנ"ד ימים, יוצאין הז' ישארו ד' ימים. ואם היא מעוברת, חדש העבור כ"ט ימים הוא, כ"ח ימים יוצאין הז' נשאר יום, הרי ה' ימים. **רב** דימי מתני איפכא, מאיימין על העדים של חדש שלא נראה בזמנו לקדשו, דאמרינן ההיא כיכיתא שראיתם, לבנה הייתה, דלא מיתחזי כשיקרא, ואין מאיימין על העדים של חדש שנראה בזמנו לעברו,

מסורת הש"ס

א) נקמן כח., ב) [הלק"מ פ"ג דין ט"ו לקה"מ הערוק אמר רב כו'], ג) [תוס' ערכין פ"ח ה"ד] לעיל ו: שבת פז: סוכה נד: ערכין ט:, ד) [ויקרא כג], ה) [עיין של"ה דף תכז ד"ה קלבלת], ו) ל"ל דשני ויומא דתלמין,

תורה אור השלם

1. הַחֹדֶשׁ הַזֶּה לָכֶם רֹאשׁ חֳדָשִׁים רִאשׁוֹן הוּא לָכֶם לְחָדְשֵׁי הַשָּׁנָה:
שמות יב ב

הגהות הב"ח

(א) רש"י ד"ה פיכא לאמרי כו' קס"ד מילול שבת משום מלוה: (ב) ד"ה נעבריה האידנא ביום שלשים זה:

מוסף רש"י

מפני תקנת הקרבן. של ר"ש שיקריב בזמנו (לקמן בא:). אלא ד' ימים בלבד. לאח רש"י ומוסף רש"י לעיל ו ב.

מוסף תוספות

א. בניסן ותשרי אין מאיימין דכיון דמועדים תלוין בהן אין מקדשין אלא על פי הראיה דאם מאיימים העדים הוי קלקול המועדות אבל בשאר ירחי מאיימין היכא דאיכא עדים. תוס' ישנים. ב. דלל' שנין עודף התתעוו"ין מגיע ליום אחד. תוס' הרא"ש.

רבינו חננאל

מדתנן וכשהמקדש קיים יוצאין אף על כולן מפני תקנת קרבן, מדכל החדשים כולן לאו משום דמצוה לקדש על הראיה, ניסן ותשרי נמי לאו משום דמצוה לקדש תקנת המועדות. אי אמרת בשלמא זימנין מלא זימנין חסר, משום הכי מחללינן, אלא אי אמרת לעולם חסר [אמאי מחללינן] תיובתא. וגם לעדות רבי יהושע בן לוי דאמר לעולם שני עדרים חסירין, הא מתניתין תיובתא עליה, ולא עמדה אלא עדות ר' סימאי משום חגי זכריה ומלאכי. כי אתא עולא אמר עברוה לאלול. כלומר אצטרך כפי [נ"א: לפי] המסורות שהיתה ביד בית דין (לא היו מגלין אלא אותו למזומנין לעיין בדבר זה מפני שבית) ועיברוה לאלול, [נ]מפני (שקראו) [מה נקרא] סוד העבור, מפני שבית דין לא היו מגלין אותו אלא למזומנין לעיין בדבר זה. והיה אותה שנה יום שלשים לאלול וזו הסמוך לשבת בין מלפניה בין מלאחריה. וכיון שראה (שלא) [עולא] כי עיברו בית דין לאלול, נדמה לו שבית דין מעברין על צורך

עין משפט נר מצוה

קו א מיי' פ"ז מהל' קידוש החדש הל' ה.
קז ב ג מיי' פ"ג (וס"ה) מהל' קידוש החדש הלכה טו טז יח יט.

רבינו חננאל (המשך)

אבל (אם) משום ירקיא לא מעברינן, אישר בחמימי. פי' אע"ג דחיימין ירקיא, איפשר למיכל מינייהו. ויש אומרים למישלקינהו ולבשולינהו ולמישבקינהו בחמימי, דאכיל להן במוצאי יום הכפורים. ומאן דאמר משום ירקיא, אמר, מיתיא איפשר לקברם עממי, והן גוים. ודברים הללו שאמרו עולא ור' אחא, ראו לומר שעשו אותם בית דין סעד למסורת שבידם שבהן מעברין (כענין) [כמו שאמרו] שעיקר עיבור השנה באביב, ותנינן אין מעברין השנה לא מפני גדיין ולא מפני טלאין ולא מפני גזולות שלא פירחו, אבל עושין אותן סעד לשנה. והמסמך של עיבור [הוא] האביב כדגרסינן דזמן אביבא לא מטא. ואקשינן עליהן אם נראה החודש בזמנו, והוא ליל ל', מעברין ליה לאלול משום צורך שנתראה לבית דין לעבר, והתני רבה בר שמואל יכול כשם שמעברין את השנה לצורך, מפני האביב, כך מעברין את החודש לצורך, ת"ל החדש הזה לכם, כזה ראה וקדש. ופריק רבה אין מקדשין לצורך, אבל מעברין החדש לצורך, ותרץ להא דרבה בר שמואל הכי, יכול כשם שמעברין את השנה, על האביב, ואת החדש, לצורך השעה, כך מחסרין ומקדשין את החדש לצורך, ת"ל החודש הזה לכם, כזה ראה וקדש. וכי הא דאמר ר' יהושע בן לוי מאיימין עלייהו כדי לחזור בהן ולא יתקיימו דבריהן ויעברוהו, אי אצטרך לבית דין, ואין מאיימין על העדים על החדש שלא נראה בזמנו, והוא ליל ל', כלומר אין מאיימין אותן ואומרין להן הזהרו והעידו כי ההוא שנראה לכם כעין כיכיתא, הלבנה היתה, ומקדשין אותו ביום שלשים אם הונרכו בית דין לחסורי, אלא לא טרחינן עלייהו כדי לקדשו בעת שלא נראה בזמנו, כלומר מעברין ולא מחסרין. ואקשינן לרבה איני והא שלח ליה ר' יהודה נשיאה לר' אמי, הוו יודעין שכל שנותיו של ר' יוחנן היה מלמדנו, מאיימין על העדים של חדש שלא נראה בזמנו לקדשו, שאע"פ שלא ראו בעליל אלא כעין כיכיתא, יעידו כי ראינו. ופריק אביי ואמר הכי, הא דר' יהושע בן לוי קיימא בכל החדשים זולתי ניסן ותשרי, ור' יוחנן קיימא בניסן ותשרי זולתי שאר ירחי. ונתברר לנו דברי אביי כי כך הם כאשר פירשנו, מתלמוד ארץ ישראל דשקלי וטרי בהאי

א) מדבכי רבינו ז"ל אלו נראה דגי' אתמה דגי' דלמ"ד משום ירקיא לא חיש משום מיתיא כלל משום דאפשר בעממי אבל נ"ע דהא כיוה"כ אי"א בעממי.